

Grażyna Domian, Kamil Kędra

BIERNA OCHRONA PRZYRODY A BIORÓŻNORODNOŚĆ NA PRZYKŁADZIE PUSZCZY BUKOWEJ KOŁO SZCZECINA

Passive nature conservation and biodiversity on the example of Puszcza Bukowa (Bukowa Forest) near Szczecin

ABSTRAKT: Puszcza Bukowa koło Szczecina, porastająca pasmo połodowcowych Wzgórz Bukowych jest uważana za największy i najlepiej zachowany w Europie Zachodniej zwarty zespół buczyny pomorskiej *Melico-Fagetum*. Kompleks ten objęty został ochroną w 1981 r. jako Szczeciński Park Krajobrazowy „Puszcza Bukowa”, a następnie jako specjalny obszar ochrony siedlisk Natura 2000 – Wzgórze Bukowe PLH320020. Wyniki prowadzonych prac badawczych wielu naukowców i obserwacje terenowe pracowników służb ochrony przyrody jednoznacznie potwierdzają ponadprzeciętne wartości przyrodnicze tego obiektu i jednocześnie wskazują na znacznie wyższą bioróżnorodność terenów leśnych poddanych biernej ochronie przyrody w rezerwach w stosunku do bioróżnorodności drzewostanów gospodarczych. Wobec odpowiedzialności i zobowiązań międzynarodowych naszego kraju, dotyczących utrzymania i przywracania bioróżnorodności (co wynika między innymi z przyjęcia przez Radę UE deklaracji tzw. „celu 2020”), autorzy zwracają uwagę na pilną potrzebę dalszego doskonalenia i dostosowywania zasad oraz sposobów prowadzenia gospodarki leśnej do wymogów ochrony przyrody, a zwłaszcza ochrony realizowanej na obszarach Natura 2000.

SŁOWA KLUCZOWE: Puszcza Bukowa, Wzgórze Bukowe, bierna ochrona, gospodarka leśna, bioróżnorodność

ABSTRACT: Covering the range of postglacial Wzgórze Bukowe (Beech Hills), Puszcza Bukowa (Bukowa Forest) near Szczecin is considered the largest and best preserved compact assemblage of lowland beech forest *Melico-Fagetum*. The complex came under protection in 1981 as Szczeciński Landscape Park “Puszcza Bukowa” and then as Natura 2000 habitat protection area known as Wzgórze Bukowe PLH320020. The results of research by many scholars as well as field observations by nature conservation services confirm more than average natural values of that area and at the same time indicate a significantly higher biodiversity of forest areas subject to passive protection in the reserves compared to biodiversity of commercial timber stands. With due regard to our country's responsibility and international commitments concerning maintaining and recreating biodiversity (which, among others, results from approval by the EU Council of the so called ‘objective 2020’), the Authors point out the urgent need to improve and adjust the principles and means of forest economy to the requirements of nature conservation, in particular the conservation effected in the Natura 2000 areas.

KEY WORDS: Puszcza Bukowa, Wzgórze Bukowe, passive conservation, forest economy, biodiversity

Wstęp

Wzgórze Bukowe są wyodrębnionym przez Kondrackiego (2002) mezoregionem w obrębie makroregionu Pobrzeża Szczecińskiego, stanowiącym pasmo połodowcowych wzgórz morenowych, rozciągających się na długości około 15 km i szerokości 4-6 km. Pasma to wypiętrza się do wysokości około 140 m n.p.m., dominując wyraźnie nad pobliską Doliną Dolnej Odry z rzędną terenu bliską 0 m n.p.m. Głównym grzbietem wzgórz biegnie lokalny dział wodny, a zbocza – rozcięte licznymi wąwozami i dolinami – pokryte są siecią strumieni spływających w różnych kierunkach do rzek: Krzekny na południu, Płoni na północnym-wschodzie oraz Regalicy (Odry Wschodniej) na północnym - zachodzie.

Ten niezwykle urozmaicony morfologicznie obszar, porośnięty jest w większości zwartym kompleksem lasów, zwanym Puszcza Bukową. Obiekt ten uznawany jest za największy w Europie Zachodniej zwarty zespół żywej buczyny pomorskiej *Melico-Fagetum*, poza tym występują tu zbiorowiska kwaśnej buczyny *Luzulo pilosae-Fagetum* i endemicznej buczyny źródłiskowej *Mercuriali-Fagetum* (Celiński 1993), a także łągi (w tym bardzo rzadki na niżu podgórski łąg jesionowy *Carici remotae-Fraxinetum* z turzycą zgrzeblowatą *Carex strigosa*), olsy, grądy, dąbrowy i bory sosnowe. Dominującym gatunkiem lasotwórczym jest buk zwyczajny *Fagus sylvatica* L., z 63% udziałem w drzewostanach. W następnej kolejności plasuje się sosna pospolita *Pinus sylvestris* (15% udział w drzewostanach) i dębu szypułkowego *Quercus robur* (12%) (Kmieć i Woś 1993). Do tego obszaru w przeważającej części przylegają tereny rolnicze stanowiące mozaikę pól, łąk i zadrzewień, a także jezior, oczek wodnych i mokradeł. Od strony zachodniej, północnej i północno-wschodniej, do lasów Puszczy Bukowej zbliża się zabudowa prawobrzeżnych dzielnic Szczecina.

Ogólny stan flory i fauny oraz wprowadzone formy ochronne

Cały obszar leśny wraz z trzema śródleśnymi polanami o charakterze rolniczym (Binowską, Kołowską i Dobropolską z centralnie położonymi na nich miejscowościami: Binowo, Kołowo i Dobropole), zajmującą łącznie 9 096 ha, został objęty prawną ochroną w 1981 r. jako Szczeciński Park Krajobrazowy „Puszcza Bukowa”, z jednoczesnym wyznaczeniem strefy ochronnej, zwanej otuliną o powierzchni dalszych 11 842 ha.

Spośród innych form ochrony przyrody, w granicach Wzgórz Bukowych znajduje się 7 rezerwatów przyrody (omówionych w dalszej części opracowania), dwa użytki ekologiczne (Zgniły Grzyb i Klucki Ostrów), dwa zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (Jezierzyce i Park Leśny w Strudze) oraz 125 pomników przyrody obejmujących ochroną 5 źródeł, 11 głazów narzutowych i 182 drzewa. W roku 2004 Puszcza Bukowa wraz z częścią znajdującą się w obrębie Wzgórz Bukowych terenów przyległych, włączona została do Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 jako specjalny obszar ochrony siedlisk Wzgórze Bukowe PLH 320020. Ponadto, w Puszczy realizowana jest ochrona gatunkowa, przejawiająca się między innymi wyznaczeniem stref ochronnych dla ptaków dla ptaków i porostów.

Ze względu na znaczne zróżnicowanie ukształtowania powierzchni, warunków hydrologicznych i mikroklimatycznych, Wzgórze Bukowe charakteryzują się bardzo dużym zróżnicowaniem siedlisk i - co się z tym wiąże - także bardzo wysoką bioróżnorodnością na poziomie gatunkowym. Z licznych publikowanych i nie publikowanych jeszcze informacji wynika, że na tym obszarze o łącznej powierzchni około 21 000 ha (obszar Parku i otuliny), występuje co najmniej: